

THE LAWS OF THE UR-NAMMU

ურ-ნამმუს კანონები

Charekishvili Nino

Professor, Georgian Institute of Public Affairs (GIPA)

Gorgasali street #101, Tbilisi, Georgia

ORCID: 0000-0002-9568-2926

n.charekishvili@gipa.ge

Abstract: The Georgian translation of laws of Ur-Nammu - king of Uri, the founder of Uri III dynasty's (2113–2096 B.C.) - with comments, are presented in this article. Ur-Nammu's code is the oldest codes of law, which has reached present period. Unfortunately, the existing material isn't complete. It is written on cuneiform tablets, in Sumerian language 2100-2050 B.C.

Keywords: Assyriology, Mesopotamia, Sumerian language, Ur-Nammu, Laws, Ur III Dynasty,

ნინო ჩარეკიშვილი

საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტი (GIPA) პროფესორი,
დოქტორი, მის.: გორგასალის ქუჩა #101, თბილისი, საქართველო

ORCID: 0000-0002-9568-2926

n.charekishvili@gipa.ge

აბსტრაქტი: სტატიაში მოცემულია ურის მეფის, ურის მესამე დინასტიის დამაარსებლის ურ-ნამმუს (ძვ.წ. 2113–2096) კანონების ქართული თარგმანი და კომენტარები. ურ-ნამმუს კოდექსი არის უძველესი სამართლის კოდექსი, რომელმაც დღემდე მოაღწია. სამწუხაროდ არ არის სრული სახით შემორჩენილი. ის შესრულებულია თიხის ფირფიტებზე, შუმერულ ენაზე ძვ.წ. 2100–2050 წწ.

საძიებო სიტყვები: ასირიოლოგია, მესოპოტამია, შუმერული ენა, ურ-ნამუ, კანონები, ურის მესამე დინასტია.

შესავალი: ურ-ნამმუ (ძვ.წ. 2113–2096) ურის მეფე, ურის მესამე დინასტიის დამაარსებელი. გამეფებამდე ურუქის მეფის უთუხენგალის ნაცვალი იყო და გუთიების განდევნის შემდეგ აკონტროლებდა ქვეყანას. ზოგიერთი ისტორიკოსი ვარაუდობს, რომ ის იყო მეფე უთუხენგალის ძმა, რომელიც მართავდა ურს დაახლოებით ძვ.წ. 2119 წლიდან ძვ.წ.

2112 წლამდე, სხვები თვლიან, რომ ურ-ნამუ მისი შვილი იყო (Sasson, 200:139), მისი გარდაცვალების შემდეგ გახდა სამხრეთ და ცენტრალური მესოპოტამიის მმართველი. ურ-ნამუმ მიიღო რამდენიმე ტიტული, მათ შორის: „ძღვეამოსილი ადამიანი“, „ურუქის მბრძანებელი“, „ურის მბრძანებელი“. დაიწყო ბრძოლა ლაგაშის მმართველის, გუდეას სიძის და მემკვიდრის ნამახანის წინააღმდეგ. დაამარცხა ის და ტყვედ აიყვანა, რომელიც მოგვიანებით სიკვდილით დასაჯა. ლაგაშის მმართველის დამარცხების შემდეგ ურნამუმ მიიღო "შუმერისა და აქადის მეფის" ტიტული, რომელიც გამოხატავდა მის სუვერენიტეტს მთელ ქვეყანაზე. ამის შემდეგ ურნამუმ გაატარა მთელი რიგი რეფორმები. მან შექმნა კანონები, რომელიც დღესდღეობით ყველაზე ძველია. კანონები სამწუხაროდ ფრაგმენტულია, თუმცა ზოგიერთი მუხლის ამოკითხვა შესაძლებელია. შესავალში მეფე-კანონმდებელი საუბრობს თავისი მმართველობის შესახებ, საიდანაც ვიგებთ, რომ მმართველობის დასაწყისში მას არაერთი ღონისძიება ჩაუტარებია სახელმწიფოს სამხედრო თვალსაზრისით გასაძლიერებლად. ასევე მან გაიყვანა ახალი არხები, ძველი კი განაახლა სოფლის მეურნეობის და ვაჭრობის გასავითარებლად, დაადგინა ზომა-წონის ერთეულები. ჩვენამდე მოაღწია მის მიერ შედგენილმა რამდენიმე სააღმშენებლო წარწერამაც, სადაც საუბარია მისი ხელმძღვანელობით წარმოებული ტაძრების-ზიგურატების მშენებლობის შესახებ, როგორც ურში, ასევე ურუქში. მის შემდეგ გამეფდა მისი ვაჟი შულგი.

ურნამუ მოიხსენიება სხვადასხვა სამეფო საგალობლებსა და ლიტერატურული ჟანრის ნაწარმოებებშიც. ერთ-ერთი ასეთი ლექსი ეხება ურნამუს აღსასრულს და აღწერს მის შესვლას ქვესკნელში. როგორც ჩანს, ის ბრძოლაში დაიღუპა.

მსჯელობა:

ტექსტის ისტორია: ურ-ნამუს კოდექსი არის უძველესი ცნობილი სამართლის კოდექსი, რომელმაც დღემდე მოაღწია. შესრულებულია თიხის ფირფიტებზე, შუმერულ ენაზე ძვ.წ. 2100–2050 წწ.

კანონთა კოდექსის პირველი ასლის ორი ფრაგმენტი, რომელიც ნიფურში (დღ. ერაყში) აღმოაჩინეს არქეოლოგებმა, 1952 წელს თარგმნა სამუელ კრამერმა. ეს ფრაგმენტები ინახება სტამბოლის არქეოლოგიურ მუზეუმებში. ტექსტიდან მხოლოდ პროლოგი და ხუთი კანონის ამოკითხვა იყო შესაძლებელი, ვინაიდან ტექსტი ფრაგმენტული იყო (Kramer, 1956: 52–55).

შემდგომი ფირფიტები იპოვეს ურშიც, რომელიც ითარგმნა 1965 წელს. ამ ფირფიტებმა მოგვცა 57 კანონიდან 30-ის რეკონსტრუქციის საშუალება (Gurney and Kramer, 1965:13-19). Sippar-ში ნაპოვნი კიდევ ერთი ასლი შეიცავს მცირე ვარიანტებს (Frayne, 1997: 9-90).

წინასიტყვაობა პირდაპირ მიუთითებს, რომ კანონების შემქნელი ურის მეფე ურ-ნამუა (ძვ. წ. 2112–2095). ზოგიერთი მკვლევარი მას ურ-ნამუს ვაჟს შულგის (ძვ.წ. 2094-2047 წწ.) მიაწერს (Potts, 1999), ვინაიდან პროლოგში მოხსენიებული ყველა ისტორიული მოვლენა თითქოს არ შეიძლება მომხდარიყო ურ-ნამუს მეფობის პერიოდში. თანაც შულგი ცნობილია ადმინისტრაციული და სასამართლო რეფორმის აქტებით.

ტექსტიდან შემორჩენილია მხოლოდ პროლოგი და ორმოცზე ნაკლები კანონი. პროლოგში მოთხრობილია მეფის პოლიტიკური და ეკონომიკური მიღწევები, მათ შორის მშვიდობის უზრუნველყოფა საზღვაო და სახმელეთო ვაჭრობის აყვავებისთვის, ზომა-წონის

ერთეულების რეგულაცია და სტანდარტიზება. პირველი კანონი ითვალისწინებს სიკვდილით დასჯას მკვლევლობისთვის. შემდეგი კანონები ეხება სხვადასხვა კანონიერ თუ უკანონო ქმედებებს: მონებსა და თავისუფალ პირებს შორის კავშირებს, შვილების მფლობელობას, სექსუალურ დანაშაულებს, ქორწინებას, სხეულის დაზიანებებს, დაუმორჩილებლობას, ცრუ მოწმეებსა და სასოფლო-სამეურნეო დანაშაულებებს. ყოველი კანონი იწყება შუმერული სიტყვით tukum-bi, „თუ“.

კოდექსი გვიჩვენებს ურის მესამე დინასტიის დროინდელ საზოგადოების სტრუქტურას. lugal - „დიდი კაცი“, მეფის ქვეშ საზოგადოების ყველა წევრი მიეკუთვნებოდა ორ ძირითად ფენას: თავისუფალი ადამიანი (lu - კაცი, ადამიანი), ან მონას (მამაკაცი - arad; ქალი - geme). თავისუფალი ადამიანი მოიცავდა შემდეგ კატეგორიებს: თავისუფალი ქალი (munus) ქალიშვილი (dumu-mi) ცოლი (dam), ქვრივი (nu-ma-su), რომელსაც შეეძლო ხელახლა დაქორწინება. თავისუფალ ვაჟიშვილს ეძახდნენ dumu-nita, მანამ სანამ არ დაქორწინდებოდა და არ გახდებოდა "ახალგაზრდა კაცი" - gurus, რომლებიც მონაწილეობენ სამეფო ან ტაძრის მიერ დაფინანსებულ საწარმოებში;

პროლოგი

(1-30) [...] ურნამუ ძლიერი მეომარი, ურის მეფე, მეფე შუმერისა და აქადისა, [...] ქვეყანაში [...] თვეში¹ ქერი, 30 ცხვარი, 30 სილა² კარაქი, რეგულარული ტაძრის შესაწირავი³ დავაწესე [...]

(31-42) როცა ღვთაებებმა ანმა და ენლილმა ქალაქ ურის მეფობა ღვთაება ნანას გადასცეს, მაშინ ურნამუს ღვთაება ნინსუნას ძე შობილს, საყვარელ სამკვიდროში დაბადებულ მონას⁴, მისი (ღვთაება ნანას) სამართლიანობისკენ, ჭეშმარიტებისკენ

(43-74) [...] ღვთაება [...] მისცა მას შვიდი [...]

(75-86) მე დავაწინაურე ნამხანი ქალაქ ლაგაშის მმართველი. ყველგან, ქალაქ მაგანში ღვთაება ნანას ნავი, ჩემი ბატონის, ღვთაება ნანას ძალით, დავაბრუნე და ქალაქ ურში გავბრწყინდი.

(87-92) იმ დროს nisku-ხალხი⁵ აკონტროლებდა მინდვრებს, საგარეო (საზღვაო) ვაჭრობას⁶ მეხომალდეები აკონტროლებდნენ.

¹ gur - ბიბლიური kor = 300 sila ძველ აქადურ და ახალშუმერულ პერიოდებში; = 144 sila ძველ შუმერულ გირსულ/ლაგაშში; gur "kor" (a capacity measure = 30 bán = 300 silà = ca. 250 liters in Ur III and OB). Foxvog, 2010:21.

² sila, sil, šál - measure of capacity, liter = 0.842 modern liters in the Neo-Sumerian period; measuring pot (sil₁₄, 'a small pot', + lá, 'to weigh'; but cp. also, sal, 'uterus') [SILA₃ archaic frequency: 57; concatenates 3 sign variants]. Halloran, 1999:32; sila (a capacity measure = 0.842 liter or ca. 9/10 quart). Foxvog, 2010:48.

³ sá-dug₄/du₁₁ - რეგულარული ტაძრის შესაწირავი. სიმძლავრის საზომი, რომელიც უდრის სარგონამდელი პერიოდის გირსულში 24 sila-ს და აქადური პერიოდში 40 sila-ს. Halloran, 1999:133.

⁴ emedu - სახლში/სამკვიდროში დაბადებული მონა, (eme, „დედა“, + tud/dú, „დაბადება“). Halloran, 1999:54.

(93-103) [...] ხარი წართვეს⁷ [...] ცხვარი წართვეს [...]

(104-113) [იმ დროს, მე ურ-ნ]ამუმ, [ძლიერმა მეომარმა], [ქალაქ ურის მეფემ], [შუმერისა] და აქადის მეფემ, ჩემი ბატონის - ღვთაება ნანას ძალით, [ღვთაება უთუს] ბრძანებით, დავამკვიდრე სამართლიანობა ქვეყანაზე.

(114-124) [...] დავბრუნდი. მეხომალდე (ვინც) საგარეო (საზღვაო) ვაჭრობას ეწევა, მწყემსს (ვისაც) ხარი წართვეს, ცხვარი წართვეს, ვირი წართვეს, (მათთვის) აქადელებისთვის, უცხოელებისთვის⁸, მე გავათავისუფლე შუმერისა და აქადის ქვეყნები.

(125-134) ამ დროს, აქშაქის ქვეყანა, მარადას ქვეყანა, გირქალის ქვეყანა, ქაზალუს ქვეყანა და მათი დასახლება, უცარუმის ქვეყნის ქონება, ანშანის ქვეყნის დაქვემდებარებაში (არსებული ტერიტორიები), ჩემი მეუფის, ღვთაება ნანას ძალით გავათავისუფლე.

(135-149) მე დავადგინე სპილენძის⁹ bariga¹⁰-საზომი და შევუსაბამე¹¹ 60 სილას. მე დავადგინე სპილენძის ban¹²-საზომი და შევუსაბამე 10 სილას. მე დავადგინე სამართლიანი მეფის სპილენძის ban-საზომი და შევუსაბამე 5 სილას. მე (დავადგინე) ქვის (წონის) ზღვარი¹³ 1 შიკლი ვერცხლი¹⁴ და შევუსაბამე 1 მანას. მე დავადგინე ბრინჯაოს¹⁵ 1 სილა (საზომი) და შევუსაბამე 1 მანას.

(150-161) იმ დროს, მდ. ტიგროსის¹⁶ ნაპირებზე, მდ. ევფრატის¹⁷ ნაპირებზე, ყველა მდინარის ნაპირებზე ბორანი¹⁸ რეგულარული გავხადე¹⁹. კურიერებს²⁰ მდინარის

⁵ nakasu - ამ ზმნიდან უნდა მომდინარეობდეს (ჩამოჭრა, მიწის ნაკვეთის შემცირება), (CAD 11, 1980:171). მ. ღამბაშიძე მიიჩნევს, რომ ისინი იყვნენ რეესტრის თანამშრომლები, რაც სავსებით გასაზიარებელია.

⁶ nam-ga-eš8 - (საგარეო) ვაჭრობა. Foxvog, 2010:39.

⁷ dab(2,4,5), dib(2) - ალება, წართმევა, დაჭერა; შეკვრა, შეკვრა; წართმევა; დაქირავება; გამართავს; მიღება. Halloran, 1999:21.

⁸ ġiris, ġir5[KAS4] - უცხო, ლტოლვილი <http://sumer.grazhdani.eu/index.php>

⁹ urudu - სპილენძი. Foxvog, 2010:61.

¹⁰ bariga [PI or UL (ძვ. შუმ. პერიოდში)] - ტევადობის საზომი - 36 sila ძველ შუმერულ პერიოდში და 60 sila ძველ აქადურ და ახალშუმერულ პერიოდებში. უდრის 6 ბანს. Halloran, 1999:52.

¹¹ gi(n), ge(n) - დამტკიცება, სტაბილიზაცია, სიტყვ.: სტანდარტიზაცია (წონები ან ზომები). Halloran, 1999:10.

¹² bân - ჭურჭელი; საწყაო, სიმძლავრის ან მოცულობის საზომი = 10 ლიტრი (sila) Ur III პერიოდში; 6 ლიტრი სარგონამდელ გირსუში. Halloran, 1999:36.

¹³ zag, zà - ზღვარი, პროცენტი. Halloran, 1999:28.

¹⁴ kù, kug, - ვერცხლი; ძვირფასი ლითონი; ფული; სუფთა, წმინდა. Halloran, 1999:25.

¹⁵ zabar [UD.KA.BAR] - ბრინჯაო. Foxvog, 2010:62.

¹⁶ Idigna - ტიგროსი (ída/íd, „მდინარე“, + i, „უპიროვნო სიტყვიერი უღლების პრეფიქსი“, + ġin, „წასვლა“, + სახელწოდებით a, "მდინარე, რომელიც მიდის", ტიგროსი უფრო სწრაფად მოძრავი მდინარე იყო, ვიდრე ევფრატი; ნაკლებად მოსალოდნელი იყო მისი ადიდება. Halloran, 1999:58.

¹⁷ Buranun - ევფრატი (bu5, „მიწყდომ-მოწყდომა“, + ra, „დატბორვა, ადიდება, წალეკვა“, + nun, „დიდი, კეთილშობილი“). Halloran, 1999:52. <http://sumer.grazhdani.eu/index.php>

¹⁸ addir [A.PA.ĠISAL.PAD.DIRIG] - ბორანი; ხიდი (ída/íd, „მდინარე“, + dirig/dir, „გადავლა“). Halloran, 1999:50.

¹⁹ si – sá - გაკეთება ან შესრულება რეგულარულად, სწორად; უზრუნველყოფა რეგულარულად; რეგულარული გახადოს, მოწესრიგება; მომზადება, მზად, სწორი გზით, მოწესრიგებული.

კალაპოტი²¹ [...], მე [ავაშენე] (გზისპირა) სახლი. [მე გავაშენე] ბაღი²², მეფემ მათ (მომვლელად) მეზაღე²³ დააყენა.

(162-168) მდიდარ კაცს²⁴ სუსტი²⁵ არ მივეცი. ქვრივი²⁶ გავლენიან ადამიანს²⁷ არ მივეცი. 1 შიკლის (ღირებულების) ადამიანი 1 მანად არ მივეცი. 1 ცხვრის (ქონე) ადამიანი 1 ხარიან ადამიანს არ მივეცი.

(169-170) მე დავასახლე ჩემი ოლქის მმართველები²⁸, ჩემი დედები, ჩემი ძმები და მათი ოჯახები. ბრძანებები არ გამიცია! მითითებები არ მიმიღია! მე აღმოვფხვერი ბოროტება, ძალადობა და ტირილი სამართლიანობისთვის²⁹. მე დავამყარე სამართლიანობა³⁰ ქვეყანაზე.

იმ დროს:

კანონები

1. თუკი³¹ ვინმე³² მკვლელობას ჩაიდენს, ეს ადამიანი უნდა მოკვდეს.
2. თუკი ვინმე იყაჩაღებს, ეს (ადამიანი) უნდა მოკვდეს.
3. თუკი ვინმე დაატყვევებს (ვინმეს უმიზეზოდ), ეს ადამიანი უნდა დააპატიმრონ და (ასევე) 15 შიკლი³³ ვერცხლი უნდა მიუწონოს.
4. თუკი ყმა³⁴ მსახურზე³⁵ დაქორწინდება, (შემდეგ) ყმა გათავისუფლდება, ის სახლიდან არ უნდა წავიდეს.

²⁰ kaš4, kas4 - n., მორბენალი, კურიერი, მესინჯერი; არარეზიდენტი, არამოქალაქე, ტურისტი. Halloran, 1999:109; <http://sumer.grazhdani.eu/index.php>

²¹ šag4, šà - მდინარის კალაპოტი. Halloran, 1999:27

²² kiri6...dù - ბაღის გაშენება („ბაღი“ + „გაშენება“). Halloran, 1999:113

²³ santana, šandana, šandan - ჰერბალისტი, მეზაღე, ფინიკის ბაღის ადმინისტრატორი. Halloran, 1999:65.

²⁴ lú-níg-tuku - მდიდარი კაცი, მდიდარი ადამიანი ("კაცი" + "ნივთი" + "ქონა"). <http://sumer.grazhdani.eu/index.php>

²⁵ sig, si-ig - პატარა, სუსტი. Foxvog, 2010:47.

²⁶ nu-mu-un-su, nu-ma-su - ქვრივი. Halloran, 1999:131

²⁷ lú-á-tuku - ძლიერი მამაკაცი, გავლენიანი ადამიანი („კაცი“ + „ძალა“ + „ქონა“). Halloran, 1999:115.

²⁸ GIR.NITA – სამხედრო წოდება, სამხედრო გუბერნატორი, გენერალი (?) (აქ.: შაქანაქუ - šaggina, šaggin, šagina). Halloran, 1999:66. šakkanakku (=L^UGIR₃-NITA₂), სახელმწიფოს ან მთავრობის მეთაურის წარმომადგენელი ქვეყნის ნაწილში, ოლქის მმართველი, გუბერნატორი, Schramm, 2010:58

²⁹ i-^dUtu - შეძახილი; საჩივარი; ტირილი სამართლიანობისთვის; "ოჰ, შამაშ!", მიმართვა სამართლიანობისთვის. Halloran, 1999:102

³⁰ níḡ-si-sá - თანასწორობა, სამართლიანობა, სამართლიანობა ("საგნები" + "სწორი"). <http://sumer.grazhdani.eu/index.php>

³¹ tukumbi - თუ, თუკი, იმ შემთხვევაში. Halloran, 1999:68

³² lú- ადამიანი, კაცი; ვინმე; ვინც; პასუხისმგებელი პირი; Foxvog, 2010:35. თავისუფალი მეთემე.

³³ ḡin - წვრილი ფული, ხურდა, ვერცხლის ფული, შიკლი/ სიკლი; shekel (of silver) = ca. 8.333 grams; a surface area measure, 1/60 square nindan (sar) = 180 surface še = 2160 (=36,0) square fingers; a volume measure, = 0.3 cubic meters. Halloran, 1999:37. ḡin (ḡiḡ4) shekel (a weight = 1/60 ma-na = 8 gr.). Foxvog, 2010:20.

³⁴ arad, árad → ir – მსახური, ყმა, მონა კაცი. Foxvog, 2010:29.

³⁵ géme - მხევალი, მონა ქალი. Foxvog, 2010:18.

5. თუკი ყმა თავისუფალზე³⁶ იქორწინებს, პირველი ვაჟიშვილი³⁷ მის ბატონს უნდა ემსახუროს. შვილი, (რომელიც) მის ბატონს ემსახურება, მამისეული სახლი [...] აგურის კედელი, სახლი [...]. თავისუფალის შვილი მის ბატონთან არ იქნება, მონად გადაიქცევა.
6. თუკი ახალგაზრდა კაცის³⁸ ქალწულ³⁹ მეუღლეზე⁴⁰ იძალადებს ვინმე, შემდეგ მამაკაცი ამას უარყოფს, ეს კაცი უნდა მოკვდეს.
7. თუკი ვინმეს ცოლი ახალგაზრდა კაცს თავისი ნებით მიუახლოვდება და მასთან დაწვება, ეს ქალი უნდა მოკვდეს, ეს კაცი გათავისუფლდება.
8. თუკი ვინმე მამაკაცის ქალწულ მხევალზე იძალადებს, შემდეგ მამაკაცი ამას უარყოფს, მან 5 შიკლი ვერცხლი უნდა მიუწონოს.
9. თუკი ვინმე თავის მეუღლეს, პირველი რანგის ცოლს⁴¹ მიატოვებს. მან მას 1 მინა⁴² ვერცხლი უნდა მიუწონოს.
10. თუკი ვინმე ქვრივ ქალს⁴³ მიატოვებს, მან მას 1/2 მინა ვერცხლი უნდა მიუწონოს.
11. თუკი ვინმეს ქვრივთან აქვს ურთიერთობა, რომელიც დოკუმენტით არ არის (დამოწმებული), მამაკაცი მას ვერცხლს არ მიუწონის.
12. თუკი [...]
13. თუკი ვინმე ვინმეს ცილს დასწამებს [...], მიჰყავს ის ღვთაებრივ მდინარეზე⁴⁴ ორდალით გამოსაცდელად. (თუკი) ღვთაებრივი მდინარე ორდალით განწმენდს (ანუ მისი უდანაშაულობა დამტკიცდება). კაცმა, ვინც მოიყვანა (ე.ი. ბრალდებულმა) [...] 3 შიკლი ვერცხლი უნდა მიუწონოს (ბრალმდებელს).
14. თუკი ვინმე ახალგაზრდა მამაკაცის ცოლს მრუმობას დააბრალებს, (მაგრამ) ღვთაებრივი მდინარე ორდალით განწმენდს. ბრალმდებელი ბრალდებულს 1/3 (მინა) ვერცხლს⁴⁵ მიუწონის.
15. თუკი სიძე⁴⁶ სიმამრის სახლში შევა, შემდეგ სიმამრი ცოლს სხვა კაცს, მის (სიძის) მეგობარს აძლევს, (მაშინ) რაც მოიტანა (საქორწინო საჩუქრები სიმამრის სახლში სიძემ) მან (სიმამრმა) მას (სიძეს) ორმაგად უნდა დაუბრუნოს.
16. თუკი [...] კაცი [...] 2 შიკლი ვერცხლი უნდა მიუწონოს.
17. თუკი მხევალი [...] ქალაქის საზღვარს გადაკვეთს, და ვინმე დააბრუნებს, პატრონმა კაცს (დამბრუნებელს) [...] შიკლი ვერცხლი უნდა მიუწონოს.

³⁶ *dumu-gir15/gir7* - თავისუფალი დაბადებული კაცი, შუმერი [უცხო ქვეყნებიდან ჩამოსული მონებისგან განსხვავებით] („ბავშვი“ + „მშობლიური ჯგუფი“). Foxvog, 2010:13.

³⁷ *dumu-nita(h)* - ვაჟიშვილი. Foxvog, 2010:13.

³⁸ *guruš* - (ახალგაზრდა) კაცი; უნარიანი კაცი, ზრდასრული მამაკაცი, მუშა. Foxvog, 2010:24.

³⁹ *a-nu-gi4-a/ á-nu-gi4-a* - დაუძლეველი. Halloran, 1999:75. აქ: ქალწული.

⁴⁰ *dam* - მეუღლე (ქმარი ან ცოლი). Foxvog, 2010:33.

⁴¹ *nitadam, nitalam* - ცოლი, პირველი რანგის ცოლი. <http://sumer.grazhdani.eu/index.php>

⁴² *mana* - წონის საზომი ერთეული, *mina* = ca. 500 გრამი = 60 *gin* (აქადის პერიოდიდან მოყოლებული, 2 *ma-na* = 1 *silá* წყალი). Halloran, 1999:117; weight measure = 60 *gin* = 0.48 kg. Foxvog, 2010:36; მესოპოტამიაში *gin* - შიკლი; 1 მანა = 60 შიკლ ვერცხლს, 1 შიკლი ვერცხლი = 8,3 გრ.

⁴³ *nu-mu-un-su, nu-ma-su* - ქვრივი. Halloran, 1999:131.

⁴⁴ ორდალია მდინარის წყლით გამოცდის, განწმენდის წესი, თუ ბრალდებული გაუძლებდა გამოცდას უდანაშაულოდ ცხადდებოდა. *i7-lú-ru-gín - ordeal-river (often divinized)*. Foxvog, 2010:27.

⁴⁵ მანას, იგივე მინა, 60 შიკლის 1/3, ანუ 20 შიკლი.

⁴⁶ *mí-ús-sá-tur* - სიძე. Foxvog, 2010:120.

18. თუკი ვინმე ვინმეს ფებს მოაჭრის 10 შიკლი ვერცხლი უნდა მიუწონოს.
19. თუკი ვინმე ვინმეს იარაღით ფებს მოსტებს 1 მინა ვერცხლი უნდა მიუწონოს.
20. თუკი ვინმე ვინმეს [...] ცხვირს მოაჭრის 2/3 მანა⁴⁷ ვერცხლი მიუწონოს.
21. თუკი [ვინმე ვინმეს ...] მოაჭრის [...] შიკლი ვერცხლი მიუწონოს.
22. თუკი ვინმე ვინმეს კბილს დაუ[ზიანებს ...] 2 შიკლი ვერცხლი უნდა მიუწონოს.
23. თუკი [...]
24. თუკი [...] მოიყვანს, თუ მხევალს არ ჰყავს. 10 შიკლი ვერცხლი უნდა მიუწონოს. თუ ვერცხლი არ აქვს, რაც აქვს უნდა მისცეს.
25. თუკი მხევალი ვინმეს ქალბატონივით განსჯის, უბრძანებს, მან პირი 1 სილა მარილით უნდა გაიხეხოს⁴⁸.
26. თუკი მხევალი ვინმეს ქალბატონივით დაარტყამს [...].
27. [თუ...]
28. თუკი ვინმე მოწმე გამოჩნდება და ქურდს⁴⁹ გამოავლენს, 15 შიკლი ვერცხლი უნდა მიუწონოს.
29. თუკი ვინმე მოწმე გამოჩნდება და საზეიმო ფიცის დადებაზე უარს იტყვის, საქმის ღირებულებით ანაზღაურებს.
30. თუკი ვინმე ვინმეს ნაკვეთს, ვინმეს მინდორს (მალულად) დაამუშავებს, და ის იჩივლებს, (მაგრამ) მან (კი) უგულვებელყო, ეს კაცი მის ხარჯებს დაკარგავს.
31. თუკი ვინმემ ვინმე კაცის ნაკვეთი წყლით დატბორა, 1 იქუზე⁵⁰ 3 გური ქერი უნდა გაზომოს.
32. თუკი ვინმე ვინმეს ნაკვეთს დასამუშავებლად მისცემს, (მაგრამ) ის არ დაამუშავებს, ცარიელს დატოვებს, 1 იქუზე 3 გური ქერი უნდა გაზომოს.
33. თუკი ვინმე ვინმეს [...]
34. [...] მიუწონოს.

დამოწმებული წყაროები და ლიტერატურა/REFERENCES

- Brinkman, J.A., Civil, M., Gelb, I.J., Oppenheim, A.L., Reiner, E., (1980). The Assyrian Dictionary. Volume 11. N. Part I. 171.
- Civil, M., (1985). On some texts mentioning Ur-Namma, *Orientalia* 54:33–6.
- Daniel, A. F., (2016). Introduction to Sumerian Grammar. N.2.

⁴⁷ ანუ 40 შიკლი

⁴⁸ šub₆ - გახეხვა, დასველება. Foxvog, 2010:48; ალოკვა, Halloran, 1999:22

⁴⁹ lú-ní-zuh - ქურდი ("კაცი" + "საკუთარი" + "მოპარვა, გაძარცვა"). Foxvog, 2010:35, <http://sumer.grazhdani.eu/index.php>

⁵⁰ iku – ზედაპირის ზომა 3600 მეტრი² = 100 sar = 1 კვადრატული „თოკი“ = 1/18 bùr. Halloran, 1999:19; 1/18 bùr = 100 sar = ca. 3,528 sq. meters. Foxvog, 2010:28.

- Foxvog, D.A., (2010). Elementary Sumerian Glossary. Guerneville, California USA.
- Frayne, D.R., (1997). Ur III Period (2112-2004 BC) (The Royal Inscriptions of Mesopotamia: Early Periods, vol. 3/2) (Toronto). 9-90.
- Gurney, O.R., Kramer, S.N., (1965). Two Fragments of Sumerian Laws. Assyriological Studies N.16. 13-19
- Hallo, W.W., (1966). The Coronation of Urnammu. Journal of Cuneiform Studies 20:133-41.
- Halloran, J.A., (1999). Sumerian Lexicon. Version 3.0. Last revised August 11, 1999 Home page for the Sumerian lexicon: <http://www.sumerian.org>
- Klein, J., (1981). The Royal Hymns of Shulgi, King of Ur: Man's Quest for Immortal Fame. Vol. 71, No. 7 . American Philosophical Society. 1-48.
- Kramer, S.N., (1983). The Ur-Nammu Code: who was its author? Orientalia 52:453-6.
- Kramer, S.N., (1956). History begins at Sumer. 52-55.
- Kramer, S.N., (1967). The Death of Ur-Nammu. Journal of Cuneiform Studies 21:104-22.
- Kuhrt, A., (1995). The Ancient Near East c. 3000-330 BC, 2 vols. London.
- Leick, G., (1999). Whos Who in the Ancient Near East. London and New York . 172-173.
- Michalowski, P., (1989). The Lamentation over the Destruction of Ur (Winona Lake, Ind.).
- Potts, D.T., (1999). The Archaeology of Elam. Cambridge University Press. 132.
- Roth, M.T., (1997). Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor. V 6 (2).
- Sasson, J.M., (2000). The Ancient Near East. An Encyclopedia for Students. V 1. 139.
- Schramm, W., (2010). Akkadische Logogramme. Zweite, revidierte Auflage. Göttinger Beiträge zum Alten Orient, Band 5. Universitätsverlag Göttingen.
- Sollberger, E., (1954-6). Sur la chronologie des rois d'Ur et quelques problèmes connexes, Archiv für Orientforschung 17:10-48.
- Wilcke, Cl., (2002). Der Kodex Urnamma (CU): Versuch einer Rekonstruktion. Riches hidden in secret places: ancient Near Eastern studies in memory of Thorkild Jacobson, edited by Zvi Abusch.